

DOI: 10.31648/kpp.11613

Krystian Kurkowski

Szkola Doktorska, Uniwersytet w Białymstoku

ORCID: 0009-0006-6414-3782

k.kurkowski@uwb.edu.pl

Pozycja procesowa prokuratora po nowelizacjach Kodeksu postępowania karnego z lat 2021–2023 na tle zasady kontradiktoryjności procesu karnego – wybrane zagadnienia

Istota zasad prawa

Rozpoczynając rozważania na temat zmian normatywnych, które wpłynęły w ostatnich latach na kształt kontradiktoryjności polskiego procesu karnego, należy najpierw odnieść się do dwóch fundamentalnych pojęć dla tej materii, tj. zasady prawa oraz zasady kontradiktoryjności. Tylko bowiem przyjęcie takiej systematyki daje dostateczną gwarancję zrozumienia owego zagadnienia.

Pojęcie zasady prawa jest używane wieloznacznie z uwagi na nieostrość terminologiczną¹. Abstrahując jeszcze od rozbieżności semantycznych, trzeba wskazać, że wyodrębnienie zasad prawa to naturalne następstwo spójności, którą cechować ma się system prawa². Oznacza to, że na skutek uznania pewnych norm prawnych za nadrzędne względem innych mogą one stanowić swoisty paradygmat aksjologiczny, użyteczny przy wykładni przepisów prawnych.

Przyjęło się w dorobku polskiego prawoznawstwa dzielić zasady prawa na dwie kategorie – zasady w znaczeniu dyrektywalnym oraz w znaczeniu opisowym³. To niebagatelne rozróżnienie wynika, jak się wydaje, ze sposobu (wiążącego bądź nie) urzeczywistnia

¹D. Książek, *Zasady prawa*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2021, t. 1 specjalny, nr 21, s. 200 wraz z literaturą tam wskazaną.

²A. Redelbach, S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii państwa i prawa*, Warszawa 1994, s. 224.

³Zob. w szczególności: S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, *Zasady prawa. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1974.

treści aksjologicznej, niesionej przez konkretną zasadę. Dyrektywalny charakter zasady prawa oznacza, że norma nadrzędna ma charakter wiążący. Chociaż jest zorientowana prospektywnie i postulatycznie, to zakreśla ramy interpretacyjne norm „zwykłych”. Innymi słowy, nadrzędność normy w ujęciu dyrektywalnym wiąże się z tym, że wiedzie ona prymat jako *pro futuro* wyznacznik interpretacyjny. Zasada w znaczeniu opisowym jest natomiast dekodowana na podstawie rozproszonego materiału normatywnego i określa stworzony na jego podstawie wzorzec (swoisty model normatywny), który konkretne instytucje mogą urzeczywistniać bądź pozostawać z nim w sprzeczności⁴.

Przedstawiona tutaj dychotomia zasad prawa pozwala na wysnucie wniosku, że zasady w znaczeniu dyrektywalnym są prawnie wiążące, natomiast te w znaczeniu opisowym należy raczej traktować jako wzorzec interpretacyjny, zorientowany na dokonywanie ocen wartościujących. Inaczej rzecz ujmując, zasady w znaczeniu dyrektywalnym wyrażone są językiem prawnym (*explicite* bądź *implicite*), natomiast zasady w znaczeniu opisowym formułowane są w dyskursie prawniczym jako idee rekonstruowane przez interpretatorów w oparciu o tekst prawny⁵. Implikując zarysowany podział na grunt procesualistyki karnej, można bez ryzyka błędu stwierdzić, że kontradiktoryjność jest zasadą prawa w sensie opisowym.

Zasada kontradiktoryjności – warunki i funkcje

W doktrynie prawa karnego procesowego nie ma najmniejszych choćby wątpliwości co do tego, że zasada kontradiktoryjności, nazywana również zasadą sporności, jest jedną z naczelných zasad procesu karnego⁶. Biorąc pod uwagę ową bezsporność, zostaną teraz przedstawione warunki, których ziszczenie pozwala na określenie *in concreto* procesu jako kontradiktoryjnego.

W literaturze karnoprosesowej różnie wyodrębnia się katalog niezbędnych elementów, których kumulatywne zaistnienie skutkuje zmaterializowaniem się kontradiktoryjnego modelu postępowania. Z tego też powodu warto zwrócić uwagę na ten zbiór, który, jak się wydaje, najlepiej charakteryzuje sporność procesu karnego. Są to następujące przesłanki:

- 1) odseparowanie ról procesowych w odniesieniu tak do organów procesowych, jak również w stosunku do stron procesowych. Niedopuszczalne jest przykładowo, aby ten sam organ procesowy badał uprzednio zasadność oskarżenia, a następnie orzekał w zakresie odpowiedzialności karnej określonej granicami tegoż oskarżenia;
- 2) proces może być prowadzony tylko na skutek wniesienia skargi przez uprawniony podmiot. Niniejszy wymóg odnosi się do wszystkich stadiów procesu, od

⁴ A. Redelbach, S. Wronkowska, Z. Ziemiński, op. cit., s. 224–225. Zob. także: T. Chauvin, T. Stański, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2021, s. 122–123.

⁵ M. Korycka-Zirk, *Zasady w ujęciu tradycyjnej doktryny teorii prawa*, [w:] eadem, *Teorie zasad prawa a zasada proporcjonalności*, Warszawa 2012.

⁶ A. Lach, *Zasada kontradiktoryjności w postępowaniu sądowym w procesie karnym de lege lata i de lege ferenda*, „Palestra” 2012, nr 5–6, s. 124.

- których zależy zasadniczy jego przedmiot – wydanie orzeczenia, które utrzyma lub obali domniemanie niewinności oskarżonego;
- 3) w procesie występują co najmniej dwie główne strony, których interesy są przeciwstawne;
 - 4) proces jest sporem stron, zaś jego głównym przedmiotem jest kwestia odpowiedzialności karnej jednej ze stron, czyli oskarżonego;
 - 5) przedmiot procesu jest ściśle określony, a strony posiadają wiedzę o tym oraz o możliwych rozstrzygnięciach kończących proces;
 - 6) proces opiera się na sporze równouprawnionych stron. Strony mają taką samą możliwość wpływania na przebieg procesu;
 - 7) proces toczy się przed sądem, któremu przypisać można niezawisłość oraz bezstronność. Sąd powinna cechować także bierność wobec inicjatywy stron, bowiem to ich rolą jest dowodzenie swoich racji⁷.

Odnosząc się do powyższego katalogu, warto zwrócić uwagę na następującą kwestię. Po pierwsze, ukazuje on kontrydiktoryjność procesu w ujęciu modelowym. Jest to zatem opis właściwości postępowania karnego, które w sposób wzorcowy (idealny) realizują zasadę sporności. Spełnienie tych warunków w pełni nie jest jednak możliwe w rzeczywistości, co oznacza, że proces karny jest zawsze konglomeratem, zawierającym zarówno normatywne przejawy kontrydiktoryjności, jak i regulacje zasadniczo przeciwnie, czyli inkwizycyjne (śledcze).

Kiedy zostały już przywołano konieczne warunki kontrydiktoryjności, należy w tym miejscu wskazać na funkcje przez nią realizowane. Zostanie to ukazane w powiązaniu z generalnymi funkcjami zasad procesowym. Zatem zasady karnoprosesowe, w tym i kontrydiktoryjność, realizują:

- 1) funkcję porządkową stanowiącą wzorzec, za pomocą którego ustawodawca dokonywać powinien selekcji pożądaných zmian legislacyjnych, zwłaszcza gdy wprowadza do porządku prawnego wyjątki od zasady;
- 2) funkcję identyfikacyjną, dzięki której jest możliwe określenie modelu postępowania. To znaczy ustawodawca dąży do urzeczywistnienia określonych wartości przy użyciu stanowionego prawa;
- 3) funkcję interpretacyjną, która przy użyciu metanorm pozwala dokonać wykładni, czyli właściwego wariantu spośród różnych interpretacji,
- 4) funkcję procesową, której celem jest urzeczywistnienie treści zasady, wartości zawartych w normie nadrzędnej⁸.

Ukazane funkcje, jak wcześniej zasygnalizowano, odnoszą się również do zasady kontrydiktoryjności. Podjęta w tekście problematyka nakazuje skupienie się w tym miejscu na funkcji identyfikacyjnej oraz funkcji porządkowej. Ta pierwsza pozwala na stwierdzenie, że postępowanie jurysdykcyjne, w szczególności przed sądem *a quo*,

⁷ P. Wiliński, [w:] P. Hofmański, P. Wiliński (red.), *Zasady procesu karnego*, seria: System Prawa Karnego Procesowego, t. 3, Warszawa 2014, s. 640–641.

⁸ Ibidem, s. 181–182.

określić trzeba jako w dominującej mierze kontradiktoryjne⁹. Funkcja porządkowa nakreśla zaś ustawodawcy możliwy kształt potencjalnych zmian normatywnych tak, aby był on zgodny z przyjętym dotychczas modelem.

Nie budzi wątpliwości fakt, że na gruncie polskiego procesu karnego fundamentalną rolę w kontekście jego kontradiktoryjności odegrała tzw. wielka reforma prawa karnego z 2015 r. Mocą niniejszej nowelizacji¹⁰ ustawodawca zmienił treść art. 167 KPK, czyniąc tym samym krok w kierunku kontradiktoryjnego modelu postępowania¹¹. Ujmując syntetycznie wspomnianą zmię normatywną, można stwierdzić, że zasadniczo uprawnionymi do zgłaszania wniosków dowodowych oraz przeprowadzania dowodów były strony. Jedynie w drodze wyjątków sąd mógł *ex officio* dopuszczać dowody, zaś te zgłaszane przez strony przeprowadzić tylko z uwagi na jej absensję i w zakresie wyartykułowanej tezy dowodowej¹². Zgodnie jednak z art. 167 § 1 *in fine* KPK sąd mógł w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zarówno dopuścić dowód z urzędu, jak i go przeprowadzić¹³.

Wspomiana regulacja oddawała *clou* kontradiktoryjności procesu, którą rozumie się jako m.in. prowadzenie sporu przed biernym organem procesowym. Na skutek jej wprowadzenia to strony zasadniczo zgłaszały i przeprowadzały dowody. Co oczywiste, wspomniana jednostka redakcyjna zobowiązywała głównie prokuratora do podejmowania czynności procesowych. To bowiem strona czynna procesu zainteresowana jest przełamaniem domniemania niewinności, czyli przypisania odpowiedzialności karnej oskarżonemu. Jak wcześniej podano, jednym z elementów kontradiktoryjności jest spór równouprawnionych stron o korzystne dla każdej z nich rozstrzygnięcie, czego domeną jest przede wszystkim postępowanie sądowe. W doktrynie jednak prezentuje się pogląd, zgodnie z którym ten element kontradiktoryjności, nazywany „równością broni”, występuje także na etapie postępowania przygotowawczego. Ma to miejsce wtedy, gdy podejrzany kwestionuje rozstrzygnięcie prokuratora poprzez zaskarżenie jego orzeczenia, tym samym wszczynając kontrolę sądową takiego rozstrzygnięcia. W takim układzie procesowym „równość broni”, jako element kontradiktoryjności, jest rozumiana jako dążenie podejrzanego do obalenia władczej decyzji oskrżyciela publicznego. Ten zaś dąży do skutku dokładnie odwrotnego, to znaczy utrzymania w mocy wydanego przez siebie rozstrzygnięcia¹⁴. W kontekście tego poglądu trzeba stwierdzić, że zasada kontradiktoryjności rozciąga się przede wszystkim na postępowanie sądowe, a jej przejawy są dostrzegalne również w postępowaniu przygotowawczym.

⁹ M. Błoński, *Zasada kontradiktoryjności i zasada śledcza*, [w:] D. Świecki (red.), *Postępowanie karne*, seria: Meritum, Warszawa 2023, s. 115.

¹⁰ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247 ze zm.), dalej jako KPK.

¹¹ S. Zabłocki, *Art. 167 k.p.k. po nowelizacji – wstępne nakreślenie problemów*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 2, s. 83 i nast.

¹² T. Grzegorzczak, *Sytuacja procesowa stron w kontradiktoryjnej rozprawie w świetle projektu zmian k.p.k. z 2012 r.*, [w:] P. Wiliński (red.), *Kontradiktoryjność w polskim procesie karnym*, Warszawa 2013, s. 48.

¹³ Zob. R. Skowron, *Wyjątkowy wypadek uzasadniony szczególnymi okolicznościami w rozumieniu art. 167 § 1 k.p.k.*, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 2, s. 59–75.

¹⁴ M. Wasek-Wiaderek, *Zasada równości stron w polskim procesie karnym w perspektywie prawnoporównawczej*, Kraków 2003, s. 235.

Zmiany normatywne wpływające na pozycję procesową prokuratora w postępowaniu przygotowawczym

Jak wcześniej zasygnalizowano, postępowanie jurysdykcyjne jest przede wszystkim domeną zasady kontradiktoryjności, a postępowanie przygotowawcze jest co do zasady inkwizycyjne. Z uwagi jednak na problematykę podjętą w niniejszym tekście, zostaną teraz przedstawione zmiany normatywne, które – zdaniem autora – bezpodstawnie wzmacniają pozycję prokuratora na etapie postępowania przygotowawczego i zawierają przejawy sporności.

Ustawodawca wpłynął na kontradiktoryjny model procesu karnego mocą ustawy z dnia 20 kwietnia 2021 r.¹⁵ Dotyczyła ona bowiem m.in. instytucji listu żelaznego. Mianowicie wspomniana nowelizacja zmieniła treść art. 281 KPK w ten sposób, że dodano do niego § 2–4. Jest to istotna zmiana o tyle, że obecnie, w myśl § 2, sąd wydaje list żelazny w postępowaniu przygotowawczym na wniosek prokuratora albo przy braku jego sprzeciwu. Warto odnotować, że nowa treść art. 281 § 2 KPK stała się przedmiotem wykładni operatywnej, przy czym zarysowała się tutaj znaczna rozbieżność. Zdaniem Sądu Apelacyjnego w Gdańsku wykładnia systemowa i funkcjonalna prowadzi do przekonania, i ewspomniany przepis nie zobowiązuje sądu do uzględnienia sprzeciwu prokuratora, jako oświadczenia woli o charakterze niweczącym wydanie listu żelaznego¹⁶. Odmienne na ten temat wypowiedział się natomiast Sąd Apelacyjny w Katowicach. Przyznał bowiem prymat wykładni językowej, tym samym konstatując, że sprzeciw prokuratora jest wiążący wobec sądu w rzeczowej sytuacji¹⁷. Abstrahując od tych rozbieżności interpretacyjnych, należy przywołać celny pogląd, zgodnie z którym zmiana art. 281 KPK polega na przysparzaniu prokuraturze kompetencji, czyniąc to notabene kosztem sądu¹⁸. Trzeba przy tym podkreślić, że wydanie listu żelaznego jest przejawem czynności sądowych w postępowaniu przygotowawczym¹⁹. W tym kontekście należy przypomnieć, że sąd winien w tym cechować się niezawisłością. Nie sposób zaakceptować, by rozstrzygnięcia w tym zakresie zależały od woli prokuratora, jako podmiotu kreującego impossybilizm sądu w podejmowaniu decyzji procesowych²⁰.

Kolejna ze zmian, której warto poświęcić uwagę, to nowelizacja art. 330 KPK, dokonana ustawami z dnia 7 lipca 2022 r.²¹ oraz z dnia 7 lipca 2023 r.²² Ustawodawca w ten sposób utrudnił już i tak skomplikowaną dotychczas procedurę dochodzenia

¹⁵Ustawa z dnia 20 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1023).

¹⁶Postanowienie SA w Gdańsku z 29 marca 2022 r., sygn. akt II AKz 222/22, Lex nr 3334354.

¹⁷Postanowienie SA w Katowicach z 30 maja 2023 r., sygn. akt II AKz 504/23, Lex nr 3572588.

¹⁸C. Kulesza, *Prokurator: strona czy dominus litis postępowania sądowego*, niepublikowany dotychczas tekst, który stanowi część księgi jubileuszowej R.A. Stefańskiego.

¹⁹K. Eichstaedt, [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz aktualizowany*, t. 1, 2024, Lex, komentarz do art. 329.

²⁰D. Drajewicz, *Ingerencja sądu w postępowanie przygotowawcze*, „Przegląd Sądowy” 2013, nr 3, s. 72.

²¹Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2600 ze zm.).

²²Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego, ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1860).

pokrzywdzonego do uzyskania statusu strony w postępowaniu jurysdykcyjnym. W pierwszym przypadku wprowadzono wymóg zaskarżenia ponownego postanowienia w przedmiocie umorzenia lub odmowy wszczęcia postępowania przygotowawczego (art. 330 § 2 KPK). Gdy mowa zaś o drugiej z wymienionych nowelizacji, to mocą nowego art. 330 § 4 KPK prokurator został uprawniony do odmowy przesłania akt postępowania przygotowawczego. W doktrynie sygnalizuje się, że ostatnia ze wspomnianych nowelizacji stoi w rażącej sprzeczności w konstytucyjnym prawem do sądu. Wynika to z faktu, że prokurator zyskał *de facto* prawo do władczego limitowania prawa pokrzywdzonego do sądu. Ponadto ta decyzja pozbawiona jest kontroli sądowej, a jej zaskarżenie jest możliwe wyłącznie do prokuratora nadrzędnego²³. Trudno nie odnieść wrażenia, że te zmiany do naruszyły również wspomnianą „równość broni”, jako jednego z elementów kontrydiktoryjności obecnego na etapie postępowania przygotowawczego.

Zmiany normatywne wpływające na kontrydiktoryjność postępowania sądowego

Po analizie zmian, które wpłynęły na pozycję procesową prokuratora w postępowaniu przygotowawczym, należy teraz skupić się na zmianach legislacyjnych dotyczących postępowania jurysdykcyjnego.

Ustawodawca zdecydował się nowelizacją z 2023 r.²⁴ na zmianę treści art. 37 Kodeksu postępowania karnego²⁵ w zakresie kręgu podmiotów uprawnionych do zainicjowania czynności opisanych w tej jednostce redakcyjnej. Mianowicie w dotychczasowym brzmieniu art. 37 KPK uprawniał Sąd Najwyższy do przekazania sprawy do rozpoznania innemu równorzędnemu sądowi. By tak się jednak stało, z taką inicjatywą musiał uprzednio wystąpić sąd rozpoznający sprawę, a to wystąpienie służyć miało dobru wymiaru sprawiedliwości.

Odnosząc się do inicjatywy sądu w przedmiocie przekazania sprawy innemu sądowi równorzędnemu, należy zauważyć, że w dotychczasowym stanie prawnym mogła ona wynikać z dwóch następujących źródeł. Po pierwsze, to sam sąd *meriti* mógł wystąpić do Sądu Najwyższego o przekazanie sprawy. Biorąc pod uwagę, że sformułowanie „dobro wymiaru sprawiedliwości” cechuje znaczna nieostrość terminologiczna (wieloznaczność), zainicjowanie przekazania sprawy w tym przypadku należy upatrywać w dyskrecyjnej władzy sądu²⁶. Chociaż przełamanie właściwości miejscowej, które wynika z art. 37 KPK, możliwe było tylko na skutek decyzji organu procesowego (sądu),

²³Szerzej na ten temat: Z. Mierzejewski, *Postępowanie w sprawach z subsydiarnego aktu oskarżenia – uwagi do zmian wprowadzonych ustawami z 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw oraz z 7.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw*, „Przegląd Sądowy” 2024, nr 4, s. 80–94.

²⁴Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2600 ze zm.).

²⁵Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2024 r., poz. 37 ze zm.).

²⁶Zob. J. Kosonoga, *Dobro wymiaru sprawiedliwości jako przesłanka dokonywania czynności procesowych*, [w:] W. Cieślak, S. Steinborn (red.), *Profesor Marian Cieślak – osoba, dzieło, kontynuacje*, Warszawa 2013, s. 869 i nast.

to sygnalizowanie takiej potrzeby mogło wynikać od stron procesowych działających w trybie art. 9 § 2 KPK²⁷.

Obecne brzmienie art. 37 § 1 KPK jest odwzorowaniem art. 27 poprzedniej kodyfikacji karnoprosesowej²⁸, w zakresie w którym odnosi się do prokuratora²⁹. Jak wskazano w piśmiennictwie, obecna stylistyka wspomnianego przepisu sprowadza pozycję sądu wyłącznie do roli pośrednika, to znaczy do biernego przekazania wniosku prokuratura Sądowi Najwyższemu. Należy przy tym zauważyć, że ustawodawca zdecydował się na dodanie § 2 do art. 37 KPK, zgodnie z którym przekazanie sprawy powinno być poprzedzone wyrażeniem stanowiska przez właściwy sąd w przedmiocie wniosku prokuratora w terminie 14 dni. Podnosi się jednocześnie, że stanowisko sądu, które wyrażane jest w formie postanowienia, jest jedynie opinią sądu w tej materii, co wskazuje na zupełnie niewiążący charakter takiego orzeczenia³⁰.

Odnosząc się do opisanej zmiany normatywnej, należy ją ocenić jednoznacznie negatywnie. Ze wszech miar słuszny wydaje się pogląd, zgodnie z którym zmiana ta implikuje szereg reperkusji³¹. *Prima facie* widać, że bezzasadnie umacnia pozycję prokuratora, który to pozbawiony jest statusu *dominus litis* na etapie postępowania jurysdykcyjnego. Mimo wszystko wysuwany przez niego wniosek w trybie art. 37 § 1 KPK jest całkowicie wiążący dla sądu, sprowadzając go do roli podmiotu wyłącznie opiniującego i przekazującego wniosek. Ponadto wspomniana regulacja zawiera w sobie potencjał do osłabienia autorytetu sądów w opinii publicznej. Mianowicie może wzmacniać przekonanie, że sąd jest niezdolny do procedowania *lege artis*. Błędne byłoby przyjęcie optyki, zgodnie z którą art. 37 § 1 KPK faworyzuje pozycję prokuratora, jako strony postępowania sądowego, względem organu procesowego. Niniejsze rozwiązanie legislacyjne wzmacnia prokuratora także wobec przeciwnej dla niego strony procesowej, a zatem oskarżonego. Nie sposób zrozumieć, dlaczego ustawodawca w tym względzie nadaje uprawnienie opisane w art. 37 § 1 oskarżycielowi publicznemu, natomiast stronie biernej procesu już nie. Wszystko to prowadzi do konstatacji, że aktualna treść art. 37 KPK stoi w sprzeczności z kontradiktoryjnym modelem postępowania. Mianowicie pozycjonuje prokuratora jako stronę nadrzędną w stosunku do oskarżonego w kontekście posiadanych uprawnień procesowych. Ponadto ustawodawca, do którego notabene adresowana jest również zasada kontradiktoryjności, dokonał zmiany legislacyjnej sprzecznej z orzecznictwem Sądu Najwyższego. Akcentuje się bowiem w sposób dosadny, że rozpoznanie sprawy przez właściwy sąd, w tym właściwy miejscowo, to zasada rzędu konstytucyjnego, od której wyjątki muszą być podyktowane ekstraordynaryjnymi powodami³².

²⁷ H. Paluszkiwicz, [w:] K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 121.

²⁸ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.).

²⁹ D. Świecki, [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego..., komentarz do art. 37*.

³⁰ Ibidem.

³¹ M. Burdzik, J. Zagrodnik, [w:] J. Zagrodnik (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2024, s. 202–203.

³² Przykładowo: postanowienia SN: z 27 listopada 2024 r., sygn. akt II KO 169/24, Lex nr 3784427; z 3 grudnia 2024 r., sygn. akt III KO 185/24, Lex nr 3788259; z 26 listopada 2024 r., sygn. akt IV KO 134/24, Lex nr 3783421.

Wspomniana wcześniej nowelizacja z 2023 r. zmieniła także jeden z trybów konsensualnych unormowanych w KPK. Mianowicie mowa tutaj o instytucji dobrowolnego poddania się odpowiedzialności karnej z art. 387 KPK. Mając na uwadze temat niniejszych rozważań, warty uwagi jest w szczególności § 2 uprzednio wymienionego artykułu. Zarówno w poprzednim stanie prawnym, jak i w teraźniejszym prawodawca uwzględnił w nim rolę oskarżyciela publicznego. Przed nowelizacją § 2 art. 387 KPK budził jednak rozbieżności interpretacyjne. Mianowicie w poprzednim stanie prawnym rola prokuratora sprowadzała się w rzeczonyj instytucji do tego, że brak jego sprzeciwu umożliwiał oskarżonemu skorzystanie konsensualnego trybu, o którym mowa. Wspomniane rozbieżności dotyczyły zasadniczo tego, czy absencja prokuratora była równoznaczna ze zrzeczeniem się przez niego swojego uprawnienia, tym samym umożliwiając skazanie w trybie art. 387 KPK³³.

Zasygnalizowane wątpliwości interpretacyjne zdecydował się ustawodawca przejąć, zmieniając treść § 2 art. 387 KPK. Obecnie bowiem przyjęto, że dobrowolne poddanie się karze musi być poprzedzone uzyskaniem na to zgody prokuratora. W przypadku gdy nie jest on obecny na rozprawie, sąd zobligowany jest do jej przerwania i uzyskania w tym względzie jego aprobaty.

Należy zatem krytycznie odnieść się do przedmiotowej zmiany legislacyjnej. Instytucja dobrowolnego poddania się karze jest konsensualnym sposobem zakończenia sprawy już na etapie postępowania sądowego. Ma to znaczenie o tyle, że powinna uwzględniać jej kontradiktoryjny model. Po zmianie art. 387 § 2 KPK sąd jest zobowiązany do jak gdyby „zabiegania” o to, aby prokurator wyraził swoje stanowisko w tej materii, co przeczy roli sądu w kontradiktoryjnym procesie, rozumianej jako biernego tylko arbitra moderującego spór równorzędnych stron. Na marginesie warto odnotować, że wskazana zmiana nie przyczynia się z pewnością do rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie jako warunku *sine qua non* prawa do sądu³⁴.

Podsumowanie

Przeprowadzony wywód uprawnia do konstatacji, że kontradiktoryjność postępowania karnego powinna być postrzegana jako nadrzędna norma prawna w ujęciu opisowym. Niniejsze stwierdzenie oznacza m.in., że ustawodawca jest zasadniczo zobligowany do legislacyjnego kreowania postępowania jako sporu równorzędnych stron przed bezstronnym organem sądowym, co koresponduje z funkcją porządkową zasady kontradiktoryjności.

Przyjmuje się, że to postępowanie jurysdykcyjne jest domeną zasady kontradiktoryjności. Należy mieć jednak w polu widzenia, że również na etapie postępowania przygotowawczego występują przejawy kontradiktoryjności, choć z pewnością w ograniczonym zakresie.

³³ Aprobując za taką wykładnią opowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z 4 czerwca 2019 r., sygn. akt IV KK 166/18, Lex nr 2727508. Podkreślono w nim, że to nie sąd jest stroną konsensusu, a oskarżyciel, pokrzywdzony i oskarżony. Mając to na uwadze, sąd nie może budować tegoż konsensusu z oskarżonym, jednocześnie pomijając zdanie wspomnianych wcześniej podmiotów. Przeciwnie: wyrok SN z 21 sierpnia 2019 r., sygn. akt IV KS 19/19, OSNKW 2019, Nr 9, poz. 57.

³⁴ Por. np. wyrok TK z 4 czerwca 2024 r., sygn. akt SK 22/21.

W niniejszym tekście przedstawiono zarówno zmiany odnoszące się do prokuratora jako strony w postępowaniu jurysdykcyjnym, jak i do organu na etapie postępowania przygotowawczego. W odniesieniu do pierwszej sytuacji analizowane nowelizacje ustawy karnoprosesowej stoją w sprzeczności z modelem kontradiktoryjnego postępowania sądowego i pozycjonują prokuratora jako stronę nadrzędną postępowania sądowego. Fakt, że kontradiktoryjność powinna być identyfikowana jako zasada w sensie opisowym, bynajmniej nie oznacza, że ustawodawca nie może odstępować od jej modelowych założeń. Mimo to wskazane zmiany legislacyjne czynią to bezzasadnie, jaskrawie pozycjonując prokuratora jako „nadstronę”.

W tekście zwrócono również uwagę na zmiany kodyfikacji karnoprosesowej, które dotyczą postępowania przygotowawczego. Wprawdzie jest ono przede wszystkim inkwizycyjne, lecz przejawia także elementy kontradiktoryjności. W odniesieniu do tych nowelizacji należy stwierdzić, że również naruszają ideę „równości broni”, będącej elementem zasady kontradiktoryjności.

Na zakończenie trzeba stanowczo podkreślić, że analizowane tu zmiany normatywne z pewnością nie przyczyniają się do realizacji postulatów, które płyną z idei kontradiktoryjnego modelu postępowania jurysdykcyjnego. Również zmiany normatywne dokonane na etapie postępowania przygotowawczego trzeba ocenić krytycznie, gdyż i w tym przypadku naruszają one przejawy kontradiktoryjności występujące na etapie postępowania przygotowawczego. Ponadto wpisują się w trend nieustannego i bezzasadnego uposażania oskarżyciela publicznego w nowe kompetencje, co następuje kosztem innych podmiotów.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Błoński M., *Zasada kontradiktoryjności i zasada śledcza*, [w:] D. Świecki (red.), *Postępowanie karne*, seria: Meritum, Warszawa 2023.
- Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2021.
- Drajewicz D., *Ingerencja sądu w postępowanie przygotowawcze*, „Przegląd Sądowy” 2013, nr 3.
- Dudka K. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Grzegorzczuk T., *Sytuacja procesowa stron w kontradiktoryjnej rozprawie w świetle projektu zmian k.p.k. z 2012 r.*, [w:] P. Wiliński (red.), *Kontradiktoryjność w polskim procesie karnym*, Warszawa 2013.
- Hofmański P., Wiliński P. (red.), *Zasady procesu karnego*, seria: System Prawa Karnego Procesowego, t. 3, Warszawa 2014.
- Korycka-Zirk M., *Zasady w ujęciu tradycyjnej doktryny teorii prawa*, [w:] eadem, *Teorie zasad prawa a zasada proporcjonalności*, Warszawa 2012.

- Kosonoga J., *Dobro wymiaru sprawiedliwości jako przesłanka dokonywania czynności procesowych*, [w:] W. Cieślak, S. Steinborn (red.), *Profesor Marian Cieślak – osoba, dzieło, kontynuacja*, Warszawa 2013.
- Książek D., *Zasady prawa*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2021, t. 1 specjalny, nr 21.
- Lach A., *Zasada kontrydiktoryjności w postępowaniu sądowym w procesie karnym de lege lata i de lege ferenda*, „Palestra” 2012, nr 5–6.
- Mierzejewski Z., *Postępowanie w sprawach z subsydiarnego aktu oskarżenia – uwagi do zmian wprowadzonych ustawami z 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw oraz z 7.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw*, „Przegląd Sądowy” 2024, nr 4.
- Redelbach A., Wronkowska S., Ziemiński Z., *Zarys teorii państwa i prawa*, Warszawa 1994.
- Skowron P., *Wyjątkowy wypadek uzasadniony szczególnymi okolicznościami w rozumieniu art. 167 § 1 k.p.k.*, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 2.
- Świecki D. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz aktualizowany*, t. 1, 2024, Lex.
- Wąsek-Wiaderek M., *Zasada równości stron w polskim procesie karnym w perspektywie prawnoporównawczej*, Kraków 2003.
- Wronkowska S., Zieliński M., Ziemiński Z., *Zasady prawa. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1974.
- Zabłocki S., *Art. 167 k.p.k. po nowelizacji – wstępne nakreślenie problemów*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 2.
- Zagrodnik J. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2024.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 37 ze zm.).
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1023).
- Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2600 ze zm.).
- Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego, ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1860).
- Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247 ze zm.).

Orzecznictwo

Postanowienie SA w Gdańsku z 29 marca 2022 r., sygn. akt II AKz 222/22, Lex nr 3334354.

Postanowienie SA w Katowicach z 30 maja 2023 r., sygn. akt II AKz 504/23, Lex nr 3572588.

Postanowienie SN z 26 listopada 2024 r., sygn. akt IV KO 134/24, Lex nr 3783421.

Postanowienie SN z 27 listopada 2024 r., sygn. akt II KO 169/24, Lex nr 3784427.

Postanowienie SN z 3 grudnia 2024 r., sygn. akt III KO 185/24, Lex nr 3788259.

Wyrok SN z 21 sierpnia 2019 r., sygn. akt IV KS 19/19, OSNKW 2019, Nr 9, poz. 57.

Wyrok SN z 4 czerwca 2019 r., sygn. akt IV KK 166/18, Lex nr 2727508.

Wyrok TK z 4 czerwca 2024 r., sygn. akt SK 22/21.

The prosecutor's procedural position after the amendments to the Code of Criminal Procedure of 2021–2023 against the background of the principle of the adversarial nature of the criminal process – selected issues

Summary

This text concerns selected amendments to the Code of Criminal Procedure, which were introduced in the years 2021–2023. In particular, the impact of these amendments on the procedural position of the prosecutor and the model of the adversarial criminal process is discussed. The considerations carried out lead to the conclusion that the discussed amendments unjustifiably strengthen the procedural position of the public prosecutor, and moreover, violate the principle of the adversarial nature of the criminal process. All this leads to the conclusion that the indicated changes to the criminal procedure should be assessed critically, thus postulating a return to the previously applicable regulations in this matter.

Keywords: adversarial, prosecutor, criminal trial